

Emlékezés Kaszás Attilára

Mács István felvétele

2004. május 27-én a Kaszás Attila előadásában hangzott el Petőfi Sándornak, a vers keletkezése idejében már Gömör és Kis-Hont törvényesen egyesült vármegye tiszteletbeli táblabírájának ez a verse.

Akkor a költő szobrát avattuk – s most az előadóra emlékezünk.

Kamarás Imre felvétele

A XIX. század költői

Ne fogjon senki könnyelműen
A húrok pengetéséhez!
Nagy munkát vállal az magára,
Ki most kezébe lantot vesz.
Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
Saját fájdalomad s örömed:
Nincs rád szüksége a világnak,
S azért a szent fát félretedd.

Pusztában bujdosunk, mint hajdan
Népével Mózes bujdosott,
S követte, melyet isten küldte
Vezérül, a lángoszlopot.
Ujabb időkben isten ilyen
Lángoszlopoknak rendelé
A költőket, hogy ők vezessék
A népet Kánaán felé.

Előre hát mind, aki költő,
A néppel tűzön-vízen át!
Átok reá, ki elhajtja
Kezéből a nép zászlaját,
Átok reá, ki gyávaságból
Vagy lomhaságból elmarad,
Hogy, míg a nép küzd, fárad, izzad,
Pihenjen ő árnyék alatt!

Vannak hamis próféták, akik
Azt hirdetik nagy gonoszán,
Hogy már megállhatunk, mert itten
Az ígéretnek földje van.
Hazugság, szentelen hazugság,
Mit milliók cáfolnak meg,
Kik nap hevében, éhen-szomjan,
Kétségbeesve tengenek.

Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán!

És addig? addig nincs megnyugvás,
Addig folyvást küszködni kell. -
Talán az élet, munkáinkért,
Nem fog fizetni semmivel,
De a halál majd szemeinket
Szelíd, lágy csókkal zárja be,
S virágkötéssel, selyempárnán
Bocsát le a föld mélyibe.

(Pest, 1847. január)

Szubjektív búcsú Kaszás Attilától

Drága Attila!

Fájdalmas volt az a reggel, amikor a hírekből értesültem, hogy rosszul lettél, kórházba kerültél, s állapotod válságos. Éreztem, hogy nagyon nagy baj van, de reménykedtem a felgyógyulásodban. Nehéz volt elhinni néhány nappal később a rideg valóságot, hogy búcsút intettél nekünk, s ezentúl már nem mi kísérjük figyelemmel sorod alakulását, hanem Te vigyázol minket az örök messzeségből.

Amíg Te a két lét között ingadoztál, mi, egykori osztálytársaid, barátaid – közöttük én is – imádkoztunk érted. Közben vissza-visszaperegtek az együtt töltött selmeci hónapok. Gimnazistaként mindkettőnknek határozott elképzelésünk volt arról, hogyan tovább. Amilyen határozottsággal én tartottam a néprajz felé, Te legalább olyan tudatosan készültél színészi pályádra. Mindketten anyanyelvünkön akartunk tanulni. Így kerültünk gimnáziumi tanulmányaink negyedik évére Selmechányára, mert abban az időben, az 1970-es évek végén ez volt az egyetlen módja annak, hogy Magyarországon (vagy bármely más baráti-szocialista országban) folytathassuk tanulmányainkat. Te az ország nyugati feléből, Komáromból, én a keleti feléből, Szepsiből, Kassáról érkeztem. Huszonkét diáktársunkkal együtt mindketten a 4.I osztályba kerültünk. Ez volt az a vegyes humán osztály, ahonnan Magyarországon, valamint az egykori NDK-ban és az egykori Szovjetunióban folytatták tanulmányukat a diákok. A Selmechányán eltöltött egy esztendő alatt rengeteg közös élményünk volt, hiszen a tanítási napokon kívül a hétvégék többségét is együtt töltöttük, mert Selmechányáról havonta csak egyszer utazhattunk haza szüleinkhez. Emlékszem, amikor történelem-, szlovák- vagy oroszórán felettél, humoroddal, jó kedélyeddel mindig könnyen elérted, hogy az esetleges hibák, hiányosságok sem tűntek fel a tanároknak, őket is mindig jó

kedvre derítettél. Arra is emlékszem, amikor büszkén mesélted, hogy az 1848-as magyar forradalom gyermeke vagy, nem véletlenül születted március idusán – ugyan nem 15-én, hanem 16-án, de ez csak egy apró hiba. És fogod Te még szavalni egy ország előtt a Nemzeti Múzeum lépcsőjéről a *Talpra magyart*, mint egykor Petőfi. Hisz Petőfi is volt selmeci diák, nap-mint nap ott jártunk el az erre emlékeztető márványtábla előtt.

És szavaltad! És ekkor én nagyon büszke voltam Rád.

Leérettségiztünk, majd a nyár végén alapos politikai felkészítés után megkaptuk az útlevelet. Aztán autóbusszba ültettek minket, a magyar osztály 26 diákját, és minket, a 4.I nyolc magyarországi tanulmányokra készülő diákját, átvittek a határon. Mindenkit a kollégiumba szállítottak, de a *Színművészeti Egyetem* kollégiuma autóbusszal nehezen volt megközelíthető, ezért Téged annak közelében tettek ki. Egy sporttáska volt Nálad és az elmaradhatatlan hegedűd. Jellegzetes „kaszásattilás” mosolyoddal köszöntél el tőlünk, majd válladra vetted a táskát, hónod alá a hegedűt, és elindultál... a hírnév felé.

Azóta személyesen nem sokszor találkoztunk. De amikor mégis sort kerítettünk rá, pontosan olyan közvetlen és barátságos voltál, mint osztálytársként. Olykor-olykor, amikor többnapos budapesti utam alkalmával felkerestelek a színházban, mindig barátsággal, szeretettel invitáltál az esti előadásra. Szép emlékeim között őrzöm ezeket a színházlátogatásokat. Egyik alkalommal lányaim elkísértek Téged egy színházi próbára. Nekik is felejthetetlen élményt szerezted elzálal. Utolsó személyes találkozásunkra Rimaszombatban, a Petőfi-szobor avatásakor került sor. Örömmel és bizakodva újságoltad, hogy úgy érzed, megtaláltad a párodát, azt, aki megajándékoz Téged azzal, amire a legjobban vágysz, egy gyermekkel. Alig több, mint egy évre rá meg is született kisfiad. Én is együtt örültem örömeidnek.

Rimaszombati találkozásunkkor bíztattál, hogy szervezzem meg a 25 éves érettségi találkozókat. Mondtam, hogy én azt csak Putnokra tudnám, pedig Selmece kellene. Nem baj, mondtad, Te Putnokra is szívesen eljössz, csak találkozzunk... Elmaradt, nem került rá sor. Mint ahogy arra sem, hogy tapsoljak Neked a Nemzeti Színházban, pedig oda is hívtál. Meg is ígértem, hogy elmegyek. Ó, Istenem, milyen az élet! Azt hisszük, hogy van még időnk bőven... A Nemzetibe, ahová Téged ünnepelni készülnem volna, már csak Tőled búcsúzni mehettem.

Drága Attila!

Tudom, hogy Te tovább élsz fiadban és szeretteid szívében. Nem felejtünk Téged el. Vigyázz minket fentről.

Bodnár Mónika

Bodnár Mónika és Mács József társaságában Rimaszombatban Gecse Attila felvétele

Beszélgetés Kaszás Attilával

Az következőkben egy vele készült beszélgetést közlünk. A tragikusan korán és váratlanul elhunyt színésszel 2006. augusztusában a *Heti Válasz* készített interjút. A magát komárominak valló művész az *56 csepp vér* című musical játékfilm akkor zajló próbáiról, színházról, családról és 2004. december 5.-ről is beszélt.

*

– *Meghökkenett, amikor azt mondta: kérdezze meg bárkit a próbateremben, hogy ön kicsoda, és el fogok csodálkozni az eredményen.*

– Pedig színházi emberek: fiatal énekesek, táncosok, és tegyen egy próbát, a fele sem fogja tudni a nevemet.

– *És közben megasztárok viszik a főszerepeket?*

– A megasztárok népszerűségére építik a produkciót. Ez nem baj, ez a kor szava. Még magasabb színvonalon kell dolgozni, hogy az emberek értékeset láthassanak.

– *Mi történt?*

– Valamikor bement az ember egy presszóba, és a fiatalok felhördültek, ha meghallották, hogy színművészeti. Még Rákosi elvtárs is a bányással egy fizetési kategóriába sorolta a színészetet. A színház azóta máshová került a társadalom értékrendjében.

– *De a váltás tizenhat éve történt. Épp most, a sztárokra kihegyezett világban vesztett volna ez a rang újra a fényéből?*

– Nem vesztett. Eltűnt.

– *Akkor a jó előadásokra miért telnek meg mégis a színházak?*

– Hála Istennek, még sokan járnak, nosztalgiából és megszokásból. Ám ez a bázis öregszik, és nem látom mögöttük a fiatalokat. Minden kulturális eseménynek van egy kis sznob jellege. Illik ott lenni, mert mások is ott lesznek, még ha nem is értem, miről van szó. Csakhogy mára ez a sznobéria áttolódott más területekre. A színház már nem presztízskérdés. Nem kell ott lennünk, ezért nem is leszünk ott – így gondolkodnak a fiatalok. Nekem megadatott, hogy színházba járó nemzedékek nőttek fel velem. A Padlás után megnézték a *Leonce és Lénát*, majd a *Dühöngő ifjúságot* és a *West Side Storyt*. Ez a generáció ismer engem, de majdnem egyidős velem. Azután megszakadt valami.

– *A West Side Story után itt egy újabb Rómeó és Júlia-feldolgozás. Még élnek a forradalmárok, és azok is, akik rájuk lóttek. Nem furcsa fiktív történetekben feldolgozni 56-ot? A musicalig kell lemenni, hogy a fiatal nemzedékek számára megközelíthető legyen a forradalom?*

– Ez is kevés. A tizenévesek nem fognak a megasztáros fiatalok miatt beülni a Sportarénába. A vállalkozásnak ez a szintje ku-

darcgyanús. Adja Isten, ne legyen igazam.

– *A Megasztár vagy 56 miatt?*

– Az a fajta ikon, amit a médiában kitermelnek, aligha alkalmazható a színpadon. Másfajta emberek járnak színházba, mint akik a televíziós sztárkultuszra vevők. A fiatalokat nem érinti meg semmiféle heroizmus. Che Guevara esetleg, mert jól néz ki a pólón, de hogy ki volt, nem tudják.

– *Keserűen beszél.*

– Ezek tények, csak körül kell nézni a Szigeten. De nekünk az a dolgunk, hogy készítsünk egy musicalt, hátha ezzel el lehet vinni hozzájuk valamit ebből az eszmeiségből. Azért is fontos, mert nyílnak az egyetemek, és nem lenne baj, ha a diákok vigyázó szemüket Párizsra vetnék.

– *Lőrinc barátot alakítja. Shakespeare-nél az események egy részében mintha ő mozgatná a szálakat, de mégis kicsúsznak a kezéből. Az ébredező Júliát otthagyja a már halott Rómeó mellett, mert közeleg az őrség, és nem mer maradni. A forradalom Lőrinc barátja keményebb jellem?*

– Lőrinc barát nem egy Kapisztrán Szent János, de ettől még ő a világirodalom egyik legnagyobb humanistája, a mindenkori kiegyezés keresésének jelképe. A musical ki-telepítettekről, többek közt egy színész gyerekeiről szól, akik falusi bálba mennek, és egy régi színházi ládában kosztümöket találnak. „Én leszek Rómeó“, „én pedig Mercutio“, így kezdődik. A pap a helyi tisztelendő, a musical központi figurája, a történet az ő visszaemlékezése. Horváth Péter rendező instrukciója alapján úgy látom, Lőrinc barát az a típusú értelmiségi, aki nem harcol, és nemcsak azért, mert pap, hanem mert igazi pacifista. Megpróbálja úgy irányítani a világot, hogy ne legyenek áldozatok.

– *Ám mint Shakespeare-nél, itt sem jár sikerrel.*

– Tehetetlen egy ilyen világviharban, és azután ostromozza magát, miért nem tudta jó irányba lendíteni az eseményeket. Ez az értelmiség tragédiája, a „miért nem voltam ott, miért nem ordítottam“ kérdése.

– *Értelmiség és hatalom – visszatérő feszültségpont a szerepeiben. Ott van Buckingham, aki mindent megtesz,*

Hölgyek társaságában, Rimaszombatban (2004) • Gecse Attila felvétele

hogy trónra segítse III. Richárdot. Emlékezetes, hogy III. Richárd a koronázás előtt arról beszél, mások rakták vállára az uralkodás terhét.

– Álszent szöveg. Mindent megteszünk a hatalomért, de úgy viselkedünk, mintha nem akarnánk. Buckingham korunk hőse, az ő erkölce a gátlástalanság. Összekacsint Richárddal, és azt mondja a trónhoz vezető úton, hogy még, még tovább. Richárd válasza: rakjátok vállamra a terhet, de utána: „A ti kényszeretek ment föl engem minden mocsok alól, mi vele jár.”

– Akárhányszor el lehet játszani, minden korban időszerű?

– Persze, mert az eszközök, a kultúra, a vallások átalakulhatnak, az ember semmit sem változott.

– Az utóbbi időben kétszer is belelépett Gábor Miklós szerepeibe. Szatyint játszott az Éjjeli menedékhelyben, és Pálfit Szomorú Hermelinjében. Láta őt színpadon?

– Akkor még nem éltem Magyarországon, de meghallgattam egy rádiófelvételen. Az embernek összeszorul a gyomra a felelősségtől, de ez öt percig tart, utána neki kell állni dolgozni.

– Selmecebányán combközépig érő hóban futott fel a hegyre a gimnáziumig, mert minden feltételnek meg akart felelni, hogy elengedjék Budapestre, a Színművészeti Főiskolára. Tavaly pedig visszautasította az önnek ítélt kitüntetést, a lovagkeresztet.

– Szlovák állampolgár vagyok, az én kettős állampolgárságomról volt szó a 2004. december 5-i népszavazáson. Akkor a miniszterelnök azt mondta: a nép ne menjen el szavazni, vagy mondjon nemet. Ilyen kormánytól nem vehetek át kitüntetést.

– Miért nem beszélt erről nyilvánosan?

– Mert magánügy, de tartoztam vele a szüleimnek, magának és a kisfiamnak. A civil kurázi miatt döntöttem így, és szerettem volna, ha tettemet nem kötik politikai oldalhoz. A nemzeti kérdések felette állnak a napi politikának. Nem létezhet nemzeti és nem nemzeti kormány, mert vagy nemzeti a kormány, vagy nem is kormány. Ahogy nem létezik rossz vagy jó színész sem, csak színész. A többi semmi, vagy ahogy Feleky Kamill mondta: van a színész, és a kiskanál.

– Harminc éve él Magyarországon, de nincs magyar állampolgársága. Soha nem is kérte?

– Ma már nincs gyakorlati jelentősége. A környezetemben sem volt olyan magyar ember, aki kezdeni akart valamit a kettős állampolgárságával. Az elutasítás miatt az önérzetünk és a hazafiságunk volt földig gyalázva. A Felvidéken élő anyám azt kérdezte: „Hogy megyek ki az utcára? Ide sem kellek, oda sem kellek?” Ez szörnyű, és ezzel senki sem foglalkozik. Hány százalék, GDP, több vagy kevesebb, azzal igen, de nekünk semmi közünk a számokhoz, emberek vagyunk.

– A népszavazás érvénytelen volt, mit lehet még utólag tenni?

– Őszintének kell lenni, ami a legrövidebb út az elmagányosodáshoz.

– Magyar regéket olvas fel. Nem koridegen műfaj ez?

– A kiadó felkért valamire, én azt feleltem: azt nem, de ha Lengyel Dénes Magyar regék és mondák című kötetét felolvashatom, igent mondom. Szól egy mese, egy nép szép és hosszú története, amire rá lehet hangolódni, kézen fog, nevel. A kisfiam miatt is fontos ez. Lehet, hogy korszerűtlen, de nem tudok másmilyen lenni.

– A gyermeke születésével új korszak kezdődött az életében. Mobil kikapcsolva, vonalas telefon nincs. Csendre van szüksége? Visszahúzódni a fogyasztói társadalom mámorából – most önt idéztem –, ebből az állandó zsongásból?

– Én, én, önzés mindenütt. A családalapítás éppen az ellenkezőjéről, az áldozatról szól. Az áldozathozatal divatjamúlt lett. Ma minden mögött az búvik meg, hogy csak nekem ne kerüljön semmibe, ne kelljen az énemből beáldozni. Ezért nem születnek igazi barátságok, ritkák az igazi közösségek, nincs hazafiság, nemzet.

– De ha nincs család és közösség, akkor mit ér az egész?

– Akik alkalmasak erre a létre, azoknak nincs hiányérzetük. Egójuk a bankszámlájukkal együtt nő.

– A fogyasztói társadalomban nevelkedő nemzedék ezért talál nehezebben értékekre a színházakban is?

– A háború előtti nemzedéknek még van Istene, a kommunizmus alatt felnőttekben létezik egyfajta ellenzékiesség, azért járt színházba, mert ott kimondattak olyan szavak, amelyek egyébként nem hangozhattak el. Utána mi jött? A pénz. A pénz nem kerget be a színházba, legfeljebb a musicalekhez viszi el az embereket. Most megint kell valaminek jönni, ami a pénz istenét háttérbe szorítja.

– A színház?

– Nem, a színház mindig elitista. Fontos lenyomat, szeretem, de színház nincs minden faluban. Templom van.

– Lőrinc barátos a válasza. Azt a megoldást kínálná, amit a darab is, amikor az oroszok betörnek a templomba, és mindenkit megölnék, csak a pap marad életben?

– Lőrinc barátom nem fog a golyó. Magam nem vagyok templomjáró, de keresem a kiutat, és nem látok mást, csak a történelmi egyházak megújulását. Valaminek muszáj történnie, így nem folytatódhat.

(Beszélgetett: Élő Anita)

A szoboraavatást követően a szervezők köszönetét Sebók Valéria tolmácsolta. Balra: Hízsnyan Géza • Gecse Attila felvétele

Levél-féle Kaszás Jánosnak tehetségről, jóságáról, emberségről, bánatról és vigaszcól

Drága Jancsika!

Talán megbocsátod ezt a megszólítást egy ismeretlenről. Bizalmaskodásomat azzal próbálom mentesíteni, hogy bár soha nem találkoztunk, lelkem legmélyén úgy érzem, nagyon szoros kötelék kapcsol Hozzád: az édesapád iránt érzett tisztelet, szeretet, barátság. Most, hogy ő eltávozott közülünk, ez a kötelék mintha még szorosabb lenne. Régen találkoztunk először, talán az 1979-es évszámot mutatta a naptár, amikor Komáromban a Jókai Napokon Gáspár tanár úr komáromi gimnazistái *Vers és tánc* címmel adták elő produkciójukat. Az előadásból tehetségével, kisugárzásával kiemelkedett egy fiú, akinek a nevét iskolatársától, később közös barátunktól, Bajnok Zsolttól tudtam meg, s egész életemre megjegyeztem: Kaszás Attilának hívták. Azóta tudtam, milyen tehetséges színész, milyen nagyszerű az énekhangja. Tehetségét, művészetét később sokszor megcsodálhattam: főiskolás vizsgaelőadásokon, a *Pesti és Vígszínházban* főiskolásként játszott szerepeiben, a diploma átvétele utáni első – mindjárt fő! – szerepében, *A kétfejű fenevad* Ambrus diákjaként, láthattam őt többek között Ruttkay Éva, Páger Antal, Tanai Bella partnereként, zarándokoltam az egykori *MOM Művelődési Házba*, ha ott játszott vendégként a *Rock Színházzal*, együtt örültem vele a *Leonce és Léna*, a *West side story*, a *Hielbronni Katica* sikerének, mulattam *A csókos asszonyon*... sorolhatnám csaknem a végtelenségig, egészen a *Nemzeti Színház Calderón* előadásáig. Akkor találkoztunk utoljára. De akkor már nem csupán a művészt, a tehetséget tiszteltem, szerettem benne. Mindezek előtt az EMBERT. Ez most így persze közhelynek tűnik. Ezért is nem akartam, nem mertem búcsúztatót, nekrológot írni róla. Azokban már mindenki jó, nagy, tehetséges... stb. – volt. Ebben a levélben voltaképpen azt szeretném elmondani Neked, hogy ő másképp volt az. Nem utólag, nem a mindent megszépítő emlékezésekben, a búcsúbeszédekben, hanem az életben. Úgy igazán. Ahogy csak nagyon kevesen. Végtelen természetességgel, magától értetődően volt jó, volt emberi. Az előzőekben pontos időponthoz tudtam kötni, mikor ismertem meg édesapád színészi tehetségét. Jó kedélyű emberként, kellemes beszélgetőtársként megkedvelni is elég volt egy-két találkozás. Azt azonban nem tudom időponthoz kötni, mikor ismertem föl a benne rejlő mély emberséget, belső értékrendet és azt a következetességet, amivel ehhez ragaszkodott, ahogyan képes volt ennek alapján élni. Ezek azok az értékek, melyekért nem csak szeretni, tisztelni is kell őt. Egy ilyen kép egy másik emberről csak lassan, apró mozzanatokból épülve áll össze bennünk. Előadások utáni „büfé-beszélgetések”, közös szurkolás a Fradi-pályán, keresztányaink köszöntése Bajnokéknál, „politikai helyzetelemzések”... A 2002-es választások idején mást gondoltunk a politikáról. Mégis szinte az egyetlen ember

volt, akivel értelmes párbeszédet lehetett folytatni, akit nem vakítottak el a mesterségesen csiholt érzelmek, a gyűlölködés, aki végig képes volt higgadtan elismerni a „saját oldal” hibáit és a „másik oldal” erényeit.

Egyszer talán fölmerül Benned a kérdés (vagy megkérdezik Tőled is, ahogyan tőlem is többen megkérdezték), valóban olyan nagy színész volt-e Kaszás Attila, amilyen hatalmas, mély és meghatározó volt a gyász, a búcsúztatás, a virrasztás. Igen, nagyon nagy színész volt. De akik magukba roskadva virrasztottak akkor, péntek éjjel a *Nemzeti Színháznál*, azok az embert is gyászolták. A tehetségről nehéz beszélni, nehéz szabatosan megfogalmazni, mert az „csak úgy van” és az ember megéri, fölismeri. Persze, ha színházról írogat, néha meg is kell fogalmaznia, mit is ért alatta. A jóságról, az emberségről még nehezebb beszélni, azt még nehezebb megfogalmazni. De azt talán jobban megéri a fogékony ember. Annak kisugárzása van. Aurája. Rosszullétének hírére az első kép, mely megjelent előttem, az a pillanat volt, amikor alig kéthetes kislányom ágya fölé hajolva megkérdezi: fölvehetem? Majd pedig ahogyan a karján tartja, ahogy néz rá. Abban a pillanatban a szobában minden megváltozott. Mintha szebben ragyogott volna a beszűrődő napfény, mintha fölmelegedett volna a májusi levegő. Abban a pillanatban benne volt minden: emberség, jóság, szeretet és a vágy a gyermek után. Májig is így jelenik meg leggyakrabban lelki szemeim előtt. Vagy másnap, Júliával a murányi várban. Alig egy év múlva már Téged tarthatott a karjában. Örök bánatom, hogy nem láthattam azt a pillanatot. De azért el tudom képzelni! Láttam a fényt a szemében, hallottam a melegséget a hangjában, ahogyan Rólad beszélt. Amikor belemondta a telefonba: Megszületett Jancsika! Amikor hívott, menjünk le a Balatonra, nézzük meg a kislányt. Amikor a Nemzeti öltözőjében a képeidet mutatta, s mesélt, mi mindent tudsz már, s amikor kis szemrehányással a hangjában mondta: Lassan egy éves lesz és még nem is láttátok!

Drága Jancsika!

Ha egyszer majd azt olvasod az Ady versben: „Az én apámnál nincs jobb ember, nincs, nincs sehol.” – tudd, ez bizony a Te édesapádra vonatkozott. Bármennyire giccsesen hangzik, bármennyire úgy tűnik, ilyeneket csak rossz nekrológokban írnak, rá ez érvényes volt. Ha majd rá gondolsz, s a bánattól összeszorul a szíved, hogy már nincs ott Veled, hogy voltaképpen élő, felidézhető emléked sincs róla, gondold arra, ő valóban a legjobb édesapa volt. A veszteség pótolhatatlan, szörnyű. Pici vigaszt talán mégis nyújthat az az érzés, hogy míg a világon számtalan apukáról gondolja a gyermeke, hogy a legjobb ember, a Tiédről ezt Rajtad kívül számtalan ember gondolja, aki ismerte Őt! Így emlékszik rá e sorok írója, Téged ismeretlenül is szerető, édesapád emlékét szeretettel őrző

Géza bátyád!
(*Hizsnyan Géza*)

A kassai „magyar ipari“ tanáraként 1970 körül

Búcsú Pazderák Bertalantól

Életének 75. évében, 2006. február 20-án elhunyt Pazderák Bertalan tanár Magyarbódön, akit diákjai szerettek és becsültek, mivel annyi emberséget tudott nekik adni. Azáltal vált legendássá, hogy óráit magyar népdal-énekléssel kezdte.

Magyarbód 1938-ban nem került vissza Magyarországhoz. Az akkor tüntető bódieket meghurcolták, s ez bizony asszimilációhoz vezetett. A megfélemlített emberek nem merték vállalni identitásukat. Abban, hogy ilyen történelmi háttér ellenére e községben a magyarság még mindig tartja magát, nagy szerepe volt Pazderák Bertalannak, aki fáradhatatlanul szervezte a magyar rendezvényeket a faluban, motorja volt a helyi *Csemadok*nak, a *Magyarbódi Hagyományőrző Csoport*nak és a *Csereháti Művészeti Egyesület*nek. A rendszerváltás után – a helyi viszonyokat figyelembe véve – a *Független Magyar Kezdeményezést* hozta létre, mert úgy vélte, ez a politikai párt lesz elfogadhatóbb az asszimiláció útján elindult bódiek számára.

1932. április 12-én született Magyarbódön. A sárospataki református kollégium növendéke volt. A háború után az édesanyja a határon átszökve látogatta. Majd Pozsonyban szerzett tanári diplomát, szlovák-országi szakon.

A tornaljai gimnáziumba neveztek ki tanárnak, ahol éppen megindult az anyanyelvi oktatás. Onnan Fülekre került, majd Kassára, a legendás ipariskolába (1966–70), ahol egy időben igazgatóhelyettes is volt. Az akkori igazgató távollétében ő vállalta és írta alá a *Thália-színpad*

létrehozását az iskola tornatermében, mert minden ígéretés ellenére, az alakuló társulat nem kapott volna termet. Ebben az időben Budapesten részt vett egy március 15-ei tüntetésen, letartóztatták és emiatt a bárcai nevelőintézetbe száműzték, majd innen a posta alkalmazottjaként ment nyugdíjba.

Sok éven át a *Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Kelet-kassai Egyházmegyéjének* presbiteri teendőit látta el.

Még a rendszerváltás előtt egy kopjafát rendelt, saját költségére, Ulmann Istvánnál és Pekár Józsefnél a község temetőjében nyugvó 1848-as honvédek emlékére. A hagyomány ugyanis úgy tartja – mégha ennek nincsenek is adathozható bizonyítékai –, hogy az első kassai csatában (1848. december 11.) elhunyt honvédek ide temették volna. Az évente megtartott márciusi ünnepségek mozgatórugója és fáradhatatlan szervezője volt.

A 90-es évek elején felújította a *Csemadok Magyarbódi Alapszervezetét* és a hagyományőrző csoport egyik mozgatórugója volt leányával, Emőkével és annak férjével, Pribék Gáborral együtt. Pazderák Bertalan igazi őrző volt a strázsán, a végeken. Halálával betölthetetlen űrt hagyott maga után.

2006-ban Tornalja városa díszpolgárává avatta és együtt örülhetett egykori diákjaival. Ugyanis 2006. június 24-én nagy eseményre került sor a *Tornaljai Gimnázium* életében. Az első magyar osztály 1956-os érettségizői találkozója gyülekeztek a gimnázium épületében. És ekkor Pazderák Bertalan, egykori irodalomtanár az 50 évvel ezelőtt érettségizettek számára rendkívüli magyarórát tartott. Ami fél évszázaddal ezelőtt nem kerülhetett a tananyagba, azt most pótolta. Feledhetetlen óra volt, örök gondolatokat idézett. Hálát adott az Istennek, hogy itt lehetett tanítványai között.

Búcsúztatására 2006. február 24-én került sor a magyarbódi református templomban.

*

Az *Új Szó*ban évekkal ezelőtt a Magyarbódön végzett munkájáról a következőképpen számolt be:

„Községünkben is, mint szerte az országban, ötven évvel ezelőtt alakult meg a Csemadok. Kezdetben nagyon sikeresen működött, híres táncszoportja, zenekara volt, több mint harmincan táncoltak, ott voltak mindig Gombaszögön, Zselízen, itthon is és a járásban is rendszeresen felléptek. A színjátszó csoport is áldásos munkát végzett, több helyen szerepeltek, itthon nagyon gyakran.

De jött egy szerencsétlen, számunkra gyászos év, 1965, amikor megszüntették erőszakkal, fondorlattal, gonosz módon a magyar tannyelvű alapiskolát. Községünk magyar szellemi vezető nélkül maradt. A lelkész sem segített, jobban érezte magát Kassán. Megkezdődött a romlás, hanyatlás időszaka.

De a nyolcvanas években újra hallatta hangját Magyarbódön. Büszkén állapíthatjuk meg, hogy március tizenötödikét, bár szerényen, már a nyolcvanas években meg-

ünnepeztük. Abban az időben még Magyarországon sem vették jó néven az ünneplést.

Nagy segítségünkre volt ebben a Pribék házaspár Kassáról, **Pribék Gábor, Pribékné Pazderák Emőke**. Az ő segítségükkel már a bársonyos forradalom előtt olyan műsoros eseteket rendeztünk, hogy megtelt a művelődési ház nagyterme. Nagy volt a siker, nagy volt a lelkesedés. Szabadon cselekedtünk, szabadon beszéltünk. Neves táncsoportok, különösen a kassai *Új Nemzedék* gyakori vendégünk volt.

1991-ben, tíz évvel ezelőtt, újjászerveztük a Csemadok helyi csoportját.

Első maradandó tettünk 1991-ben az volt, hogy kopjafát állítottunk a magyarbódi református temetőben eltemetett 1848-as honvédek emlékére.

Nagy adósságot törlesztettünk, több mint száz évig jeltelen sírban nyugodtak. Nekünk adatott meg, hogy ezt elvégezzük, sokáig ezt nem lehetett megtenni.

Kezdetben Pribék Gáborral azt terveztük, hogy az Ósva-völgyi szórványmagyarok március 15. ünnepségét szerveztük meg. Évekkel később mindig bővült a kör, ma már Kassáról, Bodrogekőből, az Ung-vidékről, Szepsi és Kassa környékéről, Rozsnyó mellől, sőt már Magyarországról is, Miskolcra, Budapestre, Debrecenből jönnek.

A Kárpát-medence híres magyar református püspökei mind itt voltak, vagy készülnek a magyarbódi március 15-i ünnepségre. Jelenlétével megtisztelt bennünket **dr. Mikó Jenő, dr. Erdélyi Géza, dr. Mészáros István, dr. Hegedűs Lóránt, dr. Tőkés László, Dr. Csiha Kálmán** főtitiszteletű püspök.

De nem csak egyházi emberek látogatnak meg minket, világiak is ellátogatnak hozzánk. A Magyar Köztársaság nagykövete szintén állandó vendégünk, itt járt köztünk dr. **A. Nagy László**, a Magyar Koalíció Pártja alelnöke, **Bugár Béla**, a Magyar Koalíció Pártja országos elnöke, a Szlovák Köztársaság parlamentjének az alelnöke, **dr. Czine Mihály** egyetemi tanár Budapestre és még sok jelentős vendég. Neves énekkarok Kassáról, Debrecenből, Sárospatakról, Szikszóról.

Miért jönnek az emberek olyan nagy számban Magyarbódba? Jelentős történelmi örökséget kaptunk. Őseink 1848-as honvédekkel ápolnak, a halottakat tisztelettel eltemették bátor papjuk, néhai **Balla József** nagytiszteletű úr vezetésével, abban az időben, amikor az osztrákok győztek az első kassai csatában, nem engedték, hogy a budaméri harcmezőről a halottakat Kassán temessék el.

Másik nagy örökségünk, ez a vidék adta a magyarságnak **gróf Desseffy Arisztidet**, a hős 1848-as huszártábornokot, a későbbi aradi vértanút. Magyarbód mellett, Ósvacsakányban született, szlovák faluban.

Mi ápoljuk az emlékét.

Kossuth Lajosnak, Magyarország nagy fiának, kormányzóinak is volt köze e vidékhez. Magyarbód mellett, Felsőkemencén lakott hat hétig, és ott konfirmált az evangélikus templomban. 1904-ben gyönyörű márvány emléktáblát helyeztek el a templom falára. 1919-ben

eltávolították. Tíz évig küzdöttünk, hogy helyezzék vissza az emléktáblát, örömmel közöljük, érdemes harcolni, küzdeni, van eredmény, a táblát visszahelyezhetjük.

A szlovák nemzetiségű gyülekezet tagjai egyházközségi közgyűlésen hetvennyolcból hetvenötön arra szavaztak, hogy vissza kell helyezni az emléktáblát.

Nem vagyunk sokan a Csemadok helyi alapszervezetében, másokkal összehasonlítva nem végeztünk sok munkát, de amit végeztünk, azt magas színvonalon, egyetemi szinten végeztük, akár a magyar vonatkozású történelmi és kulturális emlékek ápolását, akár a népi kultúra, a szülőföld hagyományainak népszerűsítését.

Van Hagyományörző Csoportunk húsz taggal. Megalakulása nehéz és fájdalmas szülés volt, de aztán a csecsemő gyorsan fejlődött, ma pedig büszkén tekinthetünk fel rá, daliás ifjúvá vált. Bár csak tíz éve szerveztük újjá a hagyományörző csoportot, csoportunk 50 éves múltat tekint vissza. Nagyon sokan a kezdők közül már a temetőben porladnak, de hangjukat őrzi a hangszalag és táncukat a filmkockák. Áhítattal és tisztelettel hallgatjuk és nézzük, példaképeink a lelkesedésben és a dal szeretetében.

Csoportunkról Pribék Gábor a *Kassai Magyar Közösségi Ház* igazgatója, aki elismert szakértője a táncnak és a dalnak, így ír: „*A Felvidék egyik legszínvonalasabb csoportjaként tartja számon a szakma. Táncainkban megőrizték a régi stílusú páros tánc motívumait is, melyet a legszebben általuk dibegősnek nevezett lépés bizonyít. Karikázójuk a néptáncanfolyamok tananyagában is szerepel, melyben több szólamúan énekelnek*”.

Kis közösséggé váltunk: „Együtt táncolni, énekelni, újraalkotni és ily módon tartani egymásban a lelket!” Ez az óhajunk, és csak ennyit szeretnénk.

(2001. március 29.)

*

Magyarbód történetének feldolgozásán dolgozott, sajnos ezt már nem fogja befejezni. Kár.

A *Szent Korona-Rádió*ban valaki emlékére azokban a napokban a *Hazám, hazám*-at... kérte.

Kedves Berci, az idő haladtával egyre inkább az a szomorú kötelességünk, hogy azoktól kell elbúcsúznunk, akik közel álltak hozzánk és akik közösségben gondolkodtak. Fájlaljuk elvesztésedet, de belenyugszunk a megváltozhatatlanba. Abba, hogy az Úr most szólított el közülünk. Csak azt nem tudjuk, lesz-e valaki, aki Magyarbódon folytatja azt a szívós munkát, melyet oly sok éven keresztül, mindannyiunk elismerése közepette végeztél a sanyarú körülmények között.

Fejtet hajtunk előtted és emlékedet megőrizzük!

Balassa Zoltán